

Ks. Jarosław MRÓWCZYŃSKI

KERYGMATYCZNY CHARAKTER SYMBOLICZNEJ CZYNNOŚCI ZATOPIENIA ZWOJU W EUFRACIE - Jr 51, 59-64¹

Słowo *kerygmaticzny* wywodzi swój źródłosłów od napotykanego w Septuagincie greckiego określenia *kerygma*, rozumianego jako orędzie, którym mogło być oficjalne obwieszczenie dokonane przez kapłana lub natchniona wypowiedź proroka. Pojęcie *kerygmaticzny* oznacza stąd *głoszący orędzie*, a w szczególności orędzie Boże, jeśli przepowiadanie miało miejsce za pośrednictwem proroków.

Symboliczne czynności nie należą do powszechnie znanych środków wyrazu, jakimi są na tym polu działalności dla przykładu wizje, mowy prorockie, czy przypowieści. Z racji swojej konstrukcji, zawierającej w sobie słowo i czyn, są trudniejsze w uchwyceniu i oddzieleniu od innych form prorockiego nauczania. Nie oznacza to wcale, że tracą przez to ów szczególny charakter orędzia, kierowanego przez osobę proroka do wybranych przez Boga ludzi.

Należy odróżnić prorocką czynność symboliczną od magicznych rytuałów pogańskich (mantyki - przepowiadania przyszłości, wróżbiarstwa; magii - rozumianej jako próby wpływania na przyszłość i kształtowania jej) oraz przeciwstawne sobie role proroka i maga. Od występującego w imieniu Jahwe proroka oczekiwano działania podobnego do wróżbity lub maga, prorok jednakże działał zastępczo, w tym sensie, że on jako orędownik Jahwe miał do przeprowadzenia określone zadanie i przekazanie kryjącej się za nim transcendentnej treści. Prorok działał z polecenia Boga, w przeciwieństwie do maga. W naturze działań prorockich magiczne podłoże zostało przezwyciężone. Niemniej jednak do magicznego dziedzictwa w kulcie Izraelitów odwoływała się owa prorocka działalność. Elementy magiczne przejął Izrael jako spadek swojej nomadycznej przeszłości związanej z terytorium syro - palestyńskim, kiedy prorok plemienny sprawował zarazem funkcję kapłana, poety i maga. Wszystkie znaki, symbole, gesty były związane z błogosławieństwem lub przekleństwem. Próbowano w ten sposób uobecnić moc Jahwe, która chroniłaby przed wszystkimi niebezpieczeństwami i zapewniała pomyślność w codzienności. Ich dodatkową rolą była możliwość przepowiadania przyszłości.

¹ Fragment pracy doktorskiej pt. "Kerygmaticzny charakter czynności symbolicznych proroka Jeremiasza" napisanej na PWTW w 1997 r. pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Ryszarda Rumianka.

Magiczne niebezpieczeństwo praktyk kultycznych daje się zauważyć w ostrzeżeniu skierowanym przez Boga za pośrednictwem Mojżesza (Pwt 13, 2 - 6), gdzie karą za działalność magiczną jest śmierć. Chroniono się przed magią poprzez kategoryczne odrzucenie praktyk, które choćby z pozoru miały taką formę (Rechabici); przez prawo kultyczne, próbujące znaleźć "złoty środek" pomiędzy absolutnym zakazem używania elementów magicznych w kulcie, a pełnym ich przyjęciem i praktykowaniem w wierze ludowej. Prorocy byli odpowiedzią na potrzeby ludu. Dzięki nim udało się odróżnić rolę maga wzywającego moc tajemną i niszczącą; kapłana, składającego ofiary i proroka, będącego orędownikiem Boga. Klasyccy prorocy są uważani za kulminacyjny punkt tego długookresowego rozwoju. Udało się im bowiem włączyć elementy o zabarwieniu magiczno - profetycznym do życia religijnego Izraelitów. Dokonali oni przekroczenia magii z zachowaniem jej elementów zewnętrznych w środkach przekazu. Wyróżnia się kilka elementów pomagających te różnice oddzielić i uzewnętrznić. Są nimi:

1. Polecenie Jahwe - oznajmiane zwrotem wprowadzającym typu: "Tak mówi Jahwe"; "wyrocznia Jahwe" itp.

2. Słowo symbol stanowiące jądro znaczeniowe, co nie było konieczne w magii, gdzie liczyła się skuteczność ingerencji siły wyższej.

3. Wzajemna zależność akcji symbolicznej i obrazowanego nią zdarzenia.

4. Obietnice Jahwe - zapewnienie o opiece; na taki immunitet nie mógł liczyć mag.

5. Relacja z wykonanego zadania.

Wszystkie prorockie czynności były swoistą mową, przedstawiającą w miniaturze to, co Bóg czynił w skali o wiele większej.

Innym zagadnieniem jest wyodrębnienie czynności symbolicznej od najczęściej spotykanych form prorockiego przekazu, jakimi są wizje oraz przypowieści. Rozróżnienie to dotyczy tychże właśnie środków wyrazu, z racji częstego mylenia ich z akcją symboliczną, a ściślej, z narracją o niej traktującą. Wspólnym ogniwem tych trzech form jest występowanie dwóch płaszczyzn narracyjnych, opartych na zasadzie symbolu. Różnica pomiędzy czynnością symboliczną, a parabolą zasadza się na realizmie obu tych narracji, bowiem parabola jest fikcją literacką, podczas gdy opis czynności symbolicznej stanowi zapis faktycznego zdarzenia. Ponadto nie ma w czynnościach charakterystycznych dla paraboli elementów pouczenia, występują natomiast obwieszczenia rzeczy oraz wydarzeń przyszłych. Są to raczej wyroki, niż lekcje. Obie formy różni w zasadzie jurydyczny charakter przesłań akcji oraz historyczność opisywanych zdarzeń. Wyróżnia się kilka kryteriów pozwalających rozróżnić obie formy: kryterium estetyczne; kryterium niemożności; kryterium skuteczności oraz wzmianki formalne w tekście

W odniesieniu do wizji powyższa różnica dotyczy realności opisu, wzmianek formalnych w tekście, informujących, że mamy do czynienia z wizją oraz odmienną strukturą literackiej obu form. Zasadniczo wychodzi się z założenia że o rodzaju zaszeregowania decyduje realizm zdarzenia oraz pasywna lub aktywna

rola proroka. Wizja dotyczy bowiem wewnętrznego przeżycia, natomiast akcja symboliczna ma charakter rzeczywistości zewnętrznej, choć może być poprzedzona objawieniem prywatnym w postaci audycji słownych. Ponadto czynność symboliczna ma z reguły charakter publiczny, podczas gdy wizja jest osobistym doświadczeniem proroka, o którym osoby zainteresowane informowane są w późniejszym czasie.

Zatopienie zwojów w Eufracie jest jedną z takich czynności symbolicznych, które znajdujemy w działalności proroka Jeremiasza. Narracja, zawarta w Jr 51, 59 - 64, stanowi w układzie Księgi Jeremiasza jedną z ostatnich jej części. Nawiązuje do poprzedzającej ją mowy prorockiej przeciw Babilonii (50. 1 - 51, 58)², a jej celem wydaje się być podkreślenie skuteczności proroctwa o upadku Królestwa Chaldeczyków, zapowiadanego wobec przebywających na wygnaniu w tym kraju Izraelitów.

Problem redakcji Księgi, z którym mamy do czynienia w odniesieniu do powyższego fragmentu, jest w sposób różny interpretowany. Przypuszcza się, że pierwotnie proroctwo to było umieszczone w innym miejscu. Redaktor musiał przenieść analizowany tekst, powodując się jemu tylko znanymi motywami³. Dodatek, umieszczony w wersecie 60, pełni zadanie połączenia niniejszej mowy z poprzedzającymi ją mowami przeciw narodom obcym (por. Jr 50 - 51)⁴. Chodziłoby więc tutaj o interpolację połączoną z transpozycją perykopy w obecne miejsce⁵. Wniosek ten zdają się potwierdzać ostatnie słowa Księgi: עֲרִהֲקָה רַבְרָבִי יְרֵמְיָהוּ - *dotąd słowa Jeremiasza*, bowiem informacja ta, obwieszczająca zakończenie proroctwa Jeremiasza, poprzedzona jest słowem וַיִּעַפּוּ - *i zmęczeni się*, które znajdujemy także w wersecie Jr 51, 58, jako zakończenie mów przeciw obcym narodom. (por. Jr 51, 58). Mamy więc tutaj do czynienia z powtórzeniem z werseku 58, gdzie najprawdopodobniej pierwotnie kończyła się Księga Jeremiasza⁶. Propozycja roz-

² Por. E. HAAG, *Das Buch Jeremia*, t. II, Leipzig 1977, 287; podobnie: W. BRUEGGEMANN, *International Theological Commentary. To build, To plant. A Commentary on Jer 26 - 52*, Grand Rapids 1991, 281; W. L. HOLLADAY, *A Commentary on the Book of the Prophet Jeremiah*, Philadelphia 1986, 434.

³ Por. R. E. CLEMENTS & M. BLACK, *The Century Bible Commentary - Jeremiah*, Grand Rapids 1992, 545.

⁴ Por. C. H. CORNILL, *The Book of the Prophet Jeremiah in Hebrew*, Leipzig 1895, 71; podobnie: A. PENNA, *Geremia*, Marietti 1954, 360; L. GAUTIER, *L'introduction a l'Ancien Testament*, Lausanne 1906, 499; E. A. LESLIE, *Jeremiah*, New York 1954, 215; A. WEISER, *Das Buch des Propheten Jeremia*, Göttingen 1955, 447; A. CONDAMIN, *Le livre de Jérémie*, Paris 1920, 349.

⁵ Por. C. STUHLMUELLER, M. MCNAMARA, *Old Testament Message. A Biblical Theological Commentary*, vol. 10, Wilmington, Delaware 1982, 149; R. K. HARRISON, *Jeremiah & Lamentation An Introduction and Commentary*, Donners Grove 1979, 189; J. BRIGHT, *The Anchor Bible. Jeremiah*, New York 1965, 212.

⁶ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *The New Jerome Biblical Commentary*, Englewood Cliffs 1968, 297; podobnie: R. K. HARRISON, *dz. cyt.*, 189; J. BRIGHT, *dz. cyt.*, 212; A. PENNA, *dz. cyt.*, 360; A. GELIN, *Jérémie*, Paris 1959, 237; A. CONDAMIN, *dz. cyt.*, 349; C. H. CORNILL, *dz. cyt.*, 71; B. GOSSE, *La malédiction contre Babylone de Jérémie 51, 59 - 64*, ZAW

wiązania problemu pierwotnego umiejscowienia narracji wysuwa przypuszczenie, że oryginalnie perykopa Jr 51,59-64 powinna była się znajdować pomiędzy rozdziałami Jr 29,1- Jr 34,7, na co wskazuje kontekst historyczny⁷ Czynność zatriebienia zwojów w Eufracie próbuje się bowiem odnosić do wypowiedzi Jeremiasza w roku 594/593, zapowiadającej panowanie Nabuchodonozora i jego synów, jako narzędzia kary w rękach Jahwe, dopóki nie przyjdzie kres także i na to państwo⁸ Bóg, jako Stworzyciel Wszechświata jest również panem historii, który daje władzę niektórym narodom na określony przedział czasu (por. Jr 27,5-8). Dotyczy to również Państwa Babilońskiego. Zwój, spisany uprzednio przez Jeremiasza, przekazany Serajaszowi, by ten zawiózł go nad Eufrat, dotyczy właśnie końca tego okresu pomyślności politycznej i militarnej dla kraju nad Eufratem. Zapowiedź, będąca tajemnicą do momentu poprzedzającego odczytanie jej nad wodami Eufratu, ma się wypełnić, kiedy skończy się czas pomyślności dla tego kraju⁹. Mimo zgodności kontekstu historycznego, nie można z pewnością stwierdzić, że fragment Jr 51,59-64 znajdował się pierwotnie pomiędzy rozdziałami Jr 29,1- Jr 34,7.

Z problemem redakcji Księgi wiąże się również kwestia autentyczności zdarzenia. Większość krytyków jest zgodna co do prawdziwości opisu oraz przyznania autorstwa perykopy Baruchowi¹⁰ Jednakże wśród egzegetów pojawiają się opinie próbujące podważyć autentyczność opisanych zdarzeń¹¹ Jedną z racji wysuwanych

98(1986), 385; P. M. BOGAERT, *De Baruch à Jérémie. Les deux rédactions conservées du livre de Jérémie*, w: P. M. BOGAERT, *Le Livre de Jérémie*, Leuven 1981, 169 - 170.

⁷ Por. A. PENNA, *Geremia*, dz. cyt., 360; podobnie: R. E. CLEMENTS, M. BLACK, dz. cyt., 545; L. PIROT, A. CALMET, *Les grands prophètes*, t. VI, Paris 1946, 402; J. BRIGHT, dz. cyt., 212.

⁸ Niektórzy egzegeci zwracają uwagę na silne podobieństwo pomiędzy zwieńczeniem mów przeciw Babilonii (por. Jr 51, 59 - 64), a prorocstwem przeciw Jeruzalem (por. Jr 25, 1 - 14). Przypuszcza się, że wersja Septuaginty została przetłumaczona z tekstu hebrajskiego, innego niż masorecki. J. G. Janzen przypuszcza, że tekst masorecki został zredagowany na podstawie przekazu palestyńskiego, natomiast grecki na bazie przekazu egipskiego. Badania nad Księgą wskazują, że wersja grecka bliższa jest wersji pierwotnej. Por. J. G. JANZEN, *Studies in the Text of Jeremiah*, w: *Harvard Semitic Monographs* (HSM), 6(1973), 135; podobnie: E. TOV, *Some Aspects of Textual and Literary History of the Book of Jeremiah*, w: P. M. BOGAERT, *Le Livre de Jérémie*, Leuven 1981, 147 - 148. Przypuszcza się, że mowa prorocka przeciw Jeruzalem była pierwotna wobec tej, którą znajdujemy przeciw Babilonii. W wersji greckiej silniejszy akcent położony jest na złowieszcze zapowiedzi przeciw Jeruzalem, podczas gdy w wersji masoreckiej daje się zauważyć zwrot przeciw Babilonii, wyrażony na bazie tekstu przeciw Jeruzalem. B. Gosse zwraca uwagę na fakt, że zarówno Jr 25, 1 - 13 w Septuagincie, jak i Jr 51, 59 - 64 w wersji masoreckiej opierają się na schemacie redaktorskim rozdziału Jr 36 wersji masoreckiej, podobnemu pod względem redakcyjnym do rozdziału 43 w Septuagincie. Por. B. GOSSE, *La malédiction contre Babylone de Jérémie 51, 59 - 64*, dz. cyt., 387 - 399.

⁹ Por. A. WIESER, dz. cyt., 449.

¹⁰ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, dz. cyt., 297; podobnie: L. STACHOWIAK, *Księga Jeremiasza*, Poznań 1967, 508; D. BUZY, *Les symboles de l'Ancient Testament*, Paris 1923, 155; A. PENNA, dz. cyt., 360 - 361; J. BRIGHT, dz. cyt., 212; L. PIROT, A. CALMET, dz. cyt., 402; A. WEISER, dz. cyt., 448; F. NÖTSCHER, *Das Buch Jeremias*, Würzburg 1947, 354; S. HERRMANN, *Jer 2, 20 - 28*, w: P. M. BOGAERT, *Le Livre de Jérémie*, Leuven 1981, 200.

¹¹ Por. F. GIESEBRECHT, *Das Buch Jeremia*, Göttingen 1907, 257; podobnie P. VOLZ, *Der Prophet Jeremia, Kommentar zum A. T.*, Leipzig 1928, 441 - 442.

przeciwko prawdziwości analizowanej akcji symbolicznej jest nikłe prawdopodobieństwo odbytej podróży króla Sedecjasza do Babilonii. Na tej podstawie twierdzi się, że narracja, która ma charakter fikcyjny, została umieszczona w obecnym miejscu celem uwierzytelnienia mowy przeciw narodom obcym¹²

Innym zarzutem przeciw autentyczności symbolicznej czynności prorockiej nad Eufratem jest pośrednictwo Serajasza w jej wykonaniu oraz twierdzenie, że zatopienie zwojów miało charakter magiczny¹³

Wydaje się, że argumenty powyższe nie są w pełni uzasadnione, bowiem fakt, że o podróży Sedecjasza nie znajdujemy wzmianek w innych źródłach historycznych nie jest wystarczającym, by poddawać w wątpliwość autentyczność zdarzenia opisanego w Jr 51, 59 - 64. Ponadto, nie należy wcale wykluczać takiej osobistej podróży króla, bo była ona z punktu fizycznej możliwości jej realizacji, dopuszczalna. Za takim przyjęciem przemawia także kontekst historyczny, bowiem Nabuchodonozor musiał wiedzieć o tajnym spotkaniu Sedecjasza z ambasadorami państw ościennych, co z pewnością wzbudziło podejrzliwość króla babilońskiego wobec lojalności Sedecjasza. W takiej sytuacji podróż do Babilonii króla lub przynajmniej jego poselstwa, jak to sugeruje Septuaginta, wydaje się być w pełni uzasadniona¹⁴. Problem historyczny powoduje wersja grecka tekstu. A. Penna jest jednak zdania, że ze względu na funkcję, jaką pełnił Serajasz w poselstwie oraz na podejrzenie, że wersja grecka jest próbą harmonizacji analizowanego tekstu ze wzmianką o poselstwie wysłanym przez Sedecjasza do Nabuchodonozora (por. Jr 29, 3), należy raczej przyjąć za bazowy tekst hebrajski, który mówi o osobistym udziale króla w podróży¹⁵. Przypuszcza się, że przyczyną wyprawy dyplomatycznej był współudział władcy Królestwa Judy w spisku antybabilońskim, którego ślady znajdujemy we wcześniejszych zapisach Księgi (por. Jr 27 - 28). W konsekwencji jej celem musiało być złożenie homagium wobec władcy babilońskiego¹⁶.

Drugi z postawionych zarzutów, dotyczy magicznego charakteru czynności Serajasza, działającego na polecenie Jeremiasza. W konsekwencji czego należy przyjąć, Jeremiasz działający przez pośrednika w osobie Serajasza jest magiem. Stwierdzenie takie jest trudne do przyjęcia¹⁷. Należy zaznaczyć, że czynności sym-

¹² Por. P. VOLZ, *dz. cyt.*, 441 - 442.

¹³ Por. F. GIESEBRECHT, *dz. cyt.*, 257

¹⁴ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *dz. cyt.*, 297; podobnie: R. E. CLEMENTS, M. BLACK, *dz. cyt.*, 545; A. WEISER, *dz. cyt.*, 448; T. A. THOMPSON, *The New International Commentary on the Old Testament. The Book of Jeremiah*, Grand Rapids 1980, 770; A. PARENT, *Notae introductionae et exegeticae in Prophetiam Jeremiae*, Roma 1930, 18; J. BRIGHT, *dz. cyt.*, 212; E. A. LESLIE, *dz. cyt.*, 215.

¹⁵ Por. A. PENNA, *dz. cyt.*, 360; podobnie: D. BUZY, *dz. cyt.*, 155.

¹⁶ Por. R. K. HARRISON, *dz. cyt.*, 189; podobnie: T. A. THOMPSON, *dz. cyt.*, 770.

¹⁷ Por. A. GUILLAUME, *Prophecy and divination among the Hebrews and other Semites*, London 1938, 175 - 176; podobnie: L. STACHOWIAK, *dz. cyt.*, 503; E. A. LESLIE, *dz. cyt.*, 216; K. W. SCHMIDT, *Prophetic Delegation: A Form - Critical Inquiry*, *Biblica* 63(1982) f. 2, 212 - 213.

boliczne wielokrotnie od strony zewnętrznej mogły sprawiać wrażenie magicznych, bowiem odwoływały się do głęboko zakorzenionej mentalności Izraelitów, w której działania magiczne częstokroć występowały. Różnicą zasadniczą pomiędzy czynnością magiczną, a symboliczną akcją była rola proroka, który działał z wyraźnego nakazu Bożego, jako pośrednik¹⁸ W analizowanej perykopie dowiadujemy się, że Jeremiasz otrzymał słowo Boże, które spisał na zwoju. Jego dotychczasowa działalność prorocka pozwala domniemać, że otrzymał on również nakaz przeprowadzenia czynności symbolicznej, którą wykonał Serajasz. Należy się zgodzić, że czynność zatopienia zwojów w Eufracie odbiega swoim scenariuszem od poprzednich w tym względzie, bowiem Jeremiasz posługuje się Serajaszem, jako pośrednikiem w jej realizacji. Fakt ten jednak nie dyskredytuje posłannictwa, ani nie podważa autentyczności zdarzenia jako takiego, ponieważ za przeprowadzeniem tej czynności symbolicznej przemawiały określone okoliczności. Jeremiasz znany był bowiem powszechnie Babilończykom i jego przybycie nad Eufrat nie mogłoby pozostać niezauważone. Treść mowy prorockiej przeciw Babilonii była niebezpieczna, a w konsekwencji, misja zatopienia zwoju po uprzednim odczytaniu zawartości, miała charakter delikatny i wymagała dyskrecji oraz ostrożności. Stąd też najprawdopodobniej wybór padł na Serajasza, który z racji funkcji sprawowanej w poselstwie, nie wzbudzał podejrzeń. Z drugiej zaś strony, ze względu na bliskie pokrewieństwo z Baruchem, był człowiekiem godnym zaufania¹⁹ Jak widać, ta jedyna rozbieżność wobec innych czynności symbolicznych Jeremiasza, miała swoje głębokie uzasadnienie w okolicznościach zewnętrznych, w których miała być przeprowadzona.

Wydarzenie, opisane w wersetych Jr 51, 59-64, jest historycznie powiązane z inną, wcześniej analizowaną czynnością symboliczną proroka Jeremiasza, tj. obnoszeniem jarzma po Jerozolimie (por. Jr 27, 1-3. 12b; 28, 10-11). Jego umiejscowienie w czasie nie nastęrcza trudności, z racji wzmianki w tekście, informującej nas, iż miało ono miejsce w czwartym roku panowania króla Sedecjasza, tzn. na przełomie lat 594/593 przed Chr. (por. Jr 51, 59)²⁰ Mimo rozlicznych kontrowersji w odniesieniu do datacji obnoszenia jarzma, przyjmuje się, że są to te same lata²¹

Opisane zdarzenie można podzielić na cztery następujące części: prezentacja Serajasza (por. Jr 59, 59); przygotowanie dokumentu w formie zwoju (por. Jr 59, 60); instrukcja dotycząca formy odczytania tekstu (Jr 59, 61-62); instrukcja dotycząca sposobu zatopienia zwoju w Eufracie (por. 59, 63-64a).

¹⁸ Por. K. W. SCHMIDT, *Prophetic Delegation: A Form - Critical Inquiry*, dz. cyt., 213. Szerzej na temat relacji wzajemnego odniesienia prorockich czynności symbolicznych do magii patrz: J. MRÓWCZYŃSKI, *Kerygmatyczny charakter czynności symbolicznych proroka Jeremiasza*, Praca doktorska na PWTW 1996, 33-48.

¹⁹ Por. W. L. HOLLADAY, dz. cyt., 434.

²⁰ Por. R. K. HARRISON, dz. cyt., 189; podobnie: T. A. THOMPSON, dz. cyt., 770; R. P. CARROLL, 855; D. BUZY, dz. cyt., 155; J. BRIGHT, dz. cyt., 212.

²¹ Por. C. STUHLMUELLER, M. MCNAMARA, dz. cyt., 148; podobnie: T. A. THOMPSON, dz. cyt., 770; R. P. CARROLL, dz. cyt., 855.

W tekście pierwszej z wymienionych części dowiadujemy się, że w wyprawie brał udział Serajasz, sprawujący w świącie królewskiej funkcję głównego kwatermistrza (por. Jr 51, 59). Na podstawie wzmiankowanych tam koneksji rodzinnych można wnosić, że Serajasz był bratem Barucha²², albowiem sekretarz Jeremiasza wspomniany jest najpierw w opisie symbolicznego kupna pola w Anantot, jako *אל-ברוך בן-נריה בן-מחסייה* *Baruchowi synowi Neriasza, synowi Machsejasza* (por. Jr 32,12)²³ oraz we wstępie do Księgi Barucha (por. Ba 1,1)²⁴ Identyczne określenie towarzyszy imieniu Serajasz w analizowanym opisie *אח-שריה בן-נריה בן-מחסייה*

Serajaszowi synowi Neriasza, synowi Machsejasza (por. Jr 51, 59). Ze względu na bliskie pokrewieństwo Barucha i Serajasza, można wnosić, że ten drugi, podobnie jak brat, cieszył się u proroka Jeremiasza dużym zaufaniem²⁵ Istnieje przypuszczenie, że zarówno Baruch, jak i Serajasz pochodzili z rodziny pisarskiej i odegrali znaczną rolę w redakcji Księgi Jeremiasza²⁶

Druga część stanowi etap przygotowawczy dokumentu, który Serajasz miał zawieźć nad Eufrat. Z tekstu wynika, że Jeremiasz sam spisał mowę prorocką przeciw Babilonii, która miała być odczytana nad brzegiem rzeki Eufrat (por. Jr 59, 60). Zachodzi tutaj różnica pomiędzy podobnym zdarzeniem, w którym pośrednikiem był Baruch, gdzie mowa prorocka została podyktowana przez Jeremiasza sekretarzowi, który następnie odczytał ją wobec mieszkańców Jerozolimy (por. Jr 36, 6-9)²⁷ Z opisu dowiadujemy się, że proroctwo to zostało zapisane na jednym zwoju - *אל-ספר אחד* - pełniącym rolę księgi (por. Jr 51, 60). Podobnego terminu użyto w Księdze Jeremiasza na określenie Księgi, w której zostały zawarte mowy prorockie o charakterze pocieszenia (por. Jr 30, 2-31, n)²⁸ Pojęcie jeden dokument *ספר אחד* może wyrażać myśl *jeden dokument, mimo jego długości*²⁹ lub też *luźny egzemplarz*³⁰, co miałoby na celu podkreślenie jego zwięzłości i na zasadzie kontrastu, zwrócenie uwagi na dwa długie rozdziały mowy przeciw Babilonii. Wniosek taki wypływa ze swoistego podsumowania treści, zawartego w wersecie 62, który zawiera zwroty użyte wcześniej w mowie przeciw Babilonii,

²² Por. W. BRUEGGEMANN, *To build, To plant*, dz. cyt., 281; podobnie: W. L. HOLLADAY, dz. cyt., 434; T. A. THOMPSON, dz. cyt., 770; R. K. HARRISON, dz. cyt., 189; C. F. KEIL, *Biblischer Commentar über den Propheten Jeremias*, Leipzig 1872, 532; C. STUHLMUELLER, M. MCNAMARA, dz. cyt., 148; G. A. BUTTRICK, *The Interpreter's Bible*, vol. 5, Nashville 1984, 1137; J. MAYS, dz. cyt., 645; B. GOSSE, *La malédiction contre Babilone de Jérémie 51, 59 - 64*, dz. cyt., 392.

²³ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, dz. cyt., 297; podobnie: W. L. HOLLADAY, dz. cyt., 434; R. K. HARRISON, dz. cyt., 189; T. A. THOMPSON, dz. cyt., 770.

²⁴ Por. A. PENNA, dz. cyt., 360.

²⁵ Por. J. T. CHARLES, *Jérémie, sa politique, sa théologie*. Paris 1913, 20.

²⁶ Por. W. BRUEGGEMANN, *To build, To plant*, dz. cyt., 81, 282.

²⁷ Por. R. P. CARROLL, dz. cyt., 856.

²⁸ Por. *Tamże*, 856.

²⁹ Por. W. L. HOLLADAY, dz. cyt., 434.

³⁰ Por. A. PENNA, dz. cyt., 360.

wyrażające myśl spustoszenia kraju (por. Jr 50,3; 51,26)³¹ Oznaczałoby to, że dokument, który miał wrzucić do Eufratu Serajasz był długi i być może zawierał mowę przeciw Babilonowi, którą odnajdujemy w Jr 50,1- 51,58³² Nie mamy jednak pewności, że dokument ten zawierał całą treść rozdziałów Jr 50-51³³

Kolejnym zdarzeniem, opisanym w narracji, jest powierzenie Serajaszowi odczytania dokumentu w Babilonii (por. Jr 51,61)³⁴ Podobna cesja wykonania czynności prorockiej na rzecz swojego współpracownika nie była czymś nowym w historii prorockiej działalności Jeremiasza. O zdarzeniu tego typu czytamy w innym miejscu Księgi, kiedy Baruch, reprezentując Jeremiasza, odczytuje mowę prorocką wobec mieszkańców Jerozolimy (por. Jr 36,6-9)³⁵ Tym razem jednak Serajaszowi prorok powierzył dokończenie czynności symbolicznej, którą sam zapoczątkował, spisując wszystkie nieszczęścia, które miały dotknąć Babilon. Według polecenia danego przez Jeremiasza, Serajasz miał za zadanie odczytanie w Babilonii treści przewiezonego zwoju, który zawierał mowę prorocką, zapowiadającą upadek kraju nad Eufratem (por. Jr 59,61). Nie znamy dokładnie treści proctwa, które zatoneło w wodach Eufratu. Najprawdopodobniej zawierało ono w sobie treści szczególnie złowieszcze, których powszechne i szczegółowe obwieszczenie wiązałoby się z dużym niebezpieczeństwem³⁶ Należy przypuszczać, że odczytanie zwoju miało miejsce w obecności przebywających nad Eufratem Judejczyków, być może zaufanych przyjaciół Serajasza³⁷ Trudno sobie wyobrazić przebieg takiego wydarzenia w przytomności władz babilońskich, które z pewnością przeciwdziałałyby przeprowadzeniu czynności symbolicznej, wymierzonej przeciw ich państwu³⁸ Zagrożenie wynikające z realizacji czynności symbolicznej jest podobne do niebezpieczeństwa, na jakie narażony był Baruch, występujący przeciwko Sedecjaszowi na polecenie Jeremiasza (por. Jr 36,6-26)³⁹ Zawarte w poleceniu skierowanym do Serajasza stwierdzenie: וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ - *rozejrzysz się i odczytasz*, może być potraktowane łącznie i przetłumaczone także jako *postaraj się odczytać*⁴⁰ Użycie takiego określenia pozwala przypuszczać, że Jeremiasz przewidywał trudności, związane z wykonaniem powyższej czynności symbolicznej. Nie jest wykluczone, że trudność ta mogła w jakimś stopniu odnosić się do publicznego wystąpienia Serajasza wobec Judejczyków w diasporze, przy jednoczesnym

³¹ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *dz. cyt.*, 297.

³² Por. W. L. HOLLADAY, *dz. cyt.*, 434; podobnie: D. BUZY, *dz. cyt.*, 155.

³³ Por. T. A. THOMPSON, *dz. cyt.*, 770

³⁴ Por. R. K. HARRISON, *dz. cyt.*, 189

³⁵ Por. R. P. CARROLL, *dz. cyt.*, 856; podobnie: B. GOSSE, *dz. cyt.*, 392 - 393.

³⁶ Por. A. CONDAMIN, *dz. cyt.*, 349; podobnie: A. PENNA, *dz. cyt.*, 360.

³⁷ Por. F. NÖTSCHER, *dz. cyt.*, 354.

³⁸ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *dz. cyt.*, 297; podobnie: T. A. THOMPSON, *dz. cyt.*, 770; J. BRIGHT, *dz. cyt.*, 212; F. NÖTSCHER, *dz. cyt.*, 354.

³⁹ Por. R. P. CARROLL, *dz. cyt.*, 856.

⁴⁰ Por. M. PETER, M. WOLNIEWICZ, *Pismo Św. Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 1992, t. 3, 331.

zachowaniu dyskrecji wobec miejscowych władz⁴¹ Jak już nadmieniono, wydaje się prawdopodobne, że świadkami tej czynności symbolicznej byli wybrani Judejczycy, którzy potrafili zachować spokój i przyjąć, bez nadmiernego wzruszenia się, proklamowaną zapowiedź upadku Babilonii, a co za tym idzie, nadzieję na wyzwolenie. Zbyt ni entuzjazm, jaki mogłyby wywołać grupy nacjonalistyczne, doprowadziłyby niechybnie do prześladowań wygnańców, którzy w obecnym czasie mieli modlić się i pracować dla dobra kraju, gdyż od jego dobrobytu zależała ich pomyślność (por. Jr 29, 7)⁴² Publiczne odczytanie treści przesłanego zwoju stanowiło część składową całej akcji prorockiej, co odpowiadało wschodniej mentalności, według której, wypowiedziane słowo Boga nabierało właściwej ważności i charakteru mocy sprawczej w przyszłości, a ogłoszone, nie wracało bezowocne zanim nie dokonało tego, co chciał Bóg i dopóki nie wypełniło pomyślnie swego posłannictwa (por. Iz 55, 11)⁴³

W teźże, tzn. w trzeciej części narracji mamy również do czynienia ze specyficzną formą modlitwy Serajasza (por. Jr 51, 62). Jeremiasz poleca bowiem bratu Barucha, zwrócić się do Jahwe sprecyzowanym tekstem, który pełni rolę modlitwy przypominającej Bogu o Jego postanowieniu i obietnicy zniszczenia Babilonii⁴⁴ Decyzja Boża, na którą powołać się ma Serajasz, odnosi się zapewne do mowy przeciw Babilonii, poprzedzającej opis czynności zatopienia zwoju w Eufracie (por. Jr 50, 1 -51, 58). Podobne zdarzenie opisuje Księga Liczb, w której Mojżesz przypomina Bogu o wcześniej danych obietnicach (por. Lb 14, 17-19; Wj 20, 5; 34, 6-7). Sam zwój pełni tutaj niepoślednią rolę, bowiem to właśnie w nim zawarta jest złowieszcza groźba przeciwko Chaldecykom. Groźba ta została poddyktowana Jeremiaszowi przez samego Jahwe, a więc tekst, zawarty we zwoju jest słowem Bożym. Jednocześnie modlitwa, którą ma zanieść Serajasz, odkrywa teologiczną treść przepowiedni przeciw Babilonii. W ten sposób publiczne odczytanie zwoju staje się promulgowaniem słowa Bożego, a więc zapewnieniem o nieuchronności wydarzeń przez to słowo zapowiadanych⁴⁵ Spełniając tę czynność lektor - Serajasz - odgrywa, w sposób pośredni, rolę dawcy pocieszenia i otuchy dla narodu boleśnie dotkniętego wygnaniem⁴⁶

Po odczytaniu prorocstwa zapowiadającego nieszczęście dla Babilonu, Serajasz miał za zadanie zatopić zwój w Eufracie, co stanowi czwartą i ostatnią zarazem część narracji (por. 51, 63-64a). Symbolika tej czynności nie zawierała się w akcie wrzucenia zwoju do wody, lecz w efekcie końcowym zdarzenia, którym było całkowite zatonięcie pisma⁴⁷ Zatopienie pisma w Eufracie było czynnością celową,

⁴¹ Por. J. BRIGHT, *dz. cyt.*, 212; podobnie: C. F. KEIL, *dz. cyt.*, 533.

⁴² Por. E. A. LESLIE, *dz. cyt.*, 216.

⁴³ Por. W. BRUEGGEMANN, *To build, To plant, dz. cyt.*, 282.

⁴⁴ Por. C. F. KEIL, *dz. cyt.*, 533.

⁴⁵ Por. A. PENNA, *dz. cyt.*, 360.

⁴⁶ Por. D. BUZY, *dz. cyt.*, 155.

⁴⁷ Por. A. PENNA, *dz. cyt.*, 360.

ponieważ rzeka ta pełniła życiodajną rolę wobec kraju nad nim leżącego. Zatopienie w niej złowieszczych prorockich słów było publicznym obwieszczeniem zatonięcia Babilonii w rzece historii, której Panem był, jest i będzie Stwórca wszechświata - Jahwe Izraela⁴⁸ Czynność ta miała unocznic zebranych świadkom zdarczenia klęskę, jaka czeka kraj, do którego zostali uprowadzeni Judejczycy (por. Jr 59,63). Potwierdzeniem znaczenia symboliki zatopienia zwojów była towarzysząca zdarzeniu mowa prorocka, pełniąca rolę wyroku Boga wobec kraju nad Eufratem (por. 51,64a). W ten sposób została wyrażona polityczno - historyczna prawda o kresie mocarstwa Babilonii, prawda, która zarazem pełniła rolę pocieszenia wobec społeczności przebywających na wygnaniu Izraelitów, wzywanych wcześniej do modlitwy o pomyślność dla kraju swojego wygnania, wskazując tym samym na długookresowość przepowiadanych zdarzeń (por. Jr 29,7)⁴⁹ Czynność ta i towarzyszące jej zapowiedzi prorockie miały na celu pokazanie Izraelitom, że mimo pozornie przeczących temu zdarzeń, Bóg jest Panem historii, w której działa w sposób ukryty i często na pierwszy rzut oka niezrozumiały⁵⁰ Jednakże Jahwe o tej prawdzie nauczał już wcześniej przez osobę proroka Izajasza słowami:

Bo myśli moje nie są myślami waszymi, ani wasze drogi moimi drogami - wyrocznia Pana.. Bo jak niebiosa górują nad ziemią, tak drogi moje - nad waszymi drogami i myśli moje - nad myślami waszymi (Iz 55, 8 - 9).

Babilon spełnił wobec Jahwe rolę narzędzia kary, którą Stwórca wymierzył Narodowi Wybranemu za niewierność i odstępstwo. Teraz, kiedy Izrael znosi ciężkie jarzmo niewoli, oczyszczając się w ten sposób ze swojego pierwotnego bałwochwalstwa, penitencjarna rola Babilonu się kończy i kraj ten, zgodnie z wolą Najwyższego, musi przeżyć swój polityczno - militarny upadek, schodząc w ten sposób z dziejowej sceny ludzkości⁵¹

Analizowana czynność symboliczna odpowiada innej, wcześniej przeprowadzonej osobiście przez Jeremiasza akcji symbolicznej, a mianowicie ukryciu Inianego pasa w rozpadlinie skalnej przy wodach פְּרָה (por. Jr 13, 1 - 11)⁵², z tą różnicą, iż nie wydaje się, żeby Jeremiasz musiał się uciekać do wód w Palestynie, zastępujących faktyczną rzekę Eufrat w celu unaocznienia czynności symbolicznej⁵³ W Babilonii było bowiem w tym czasie wielu Izraelitów, do których kierowane było proroctwo, a ponadto pośrednictwo Serajasza rozwiązywało problem długiej podróży nad Eufrat⁵⁴ Podobieństwo pomiędzy tymi dwiema akcjami symbolicznymi

⁴⁸ Por. J. BRIGHT, *dz. cyt.*, 212; podobnie: A. WEISER, *dz. cyt.*, 449.

⁴⁹ Por. R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *dz. cyt.*, 297; podobnie: R. E. CLEMENTS, M. BLACK, *dz. cyt.*, 545; T. A. THOMPSON, *dz. cyt.*, 770.

⁵⁰ Por. C. F. KEIL, *dz. cyt.*, 534.

⁵¹ Por. E. A. LESLIE, *dz. cyt.*, 216.

⁵² Por. W. BRUEGGEMANN, *To pluck up, To tear down*, *dz. cyt.*, 284; podobnie: R. E. BROWN, J. A. FITZMAYER, G. P. COURTIER, R. E. MURPHY, *dz. cyt.*, 297.

⁵³ Por. E. A. LESLIE, *dz. cyt.*, 216.

⁵⁴ Por. R. E. CLEMENTS, M. BLACK, *dz. cyt.*, 546.

leży w zapowiedzi upadku dwóch różnych krajów; tzn. Babilonii oraz Judy, zapowiedzi zobrazowanej niszczącym wpływem wód Eufratu. Różnica pomiędzy nimi zachodzi w fakcie, że pas miał zostać po pewnym czasie wydobyty na światło dzienne, podczas gdy zwoje przepowiadające klęskę Babilonii, miały na zawsze spocząć na dnie rzeki. Gwarantem nieodwracalnego zatopienia zwoju, czytając zniszczenia kraju, miało być wrzucenie pisma do rzeki po uprzednim obciążeniu go kamieniem⁵⁵. Wzmianka ta pozwala nam przypuszczać, że mowa została spisana na papirusie, bowiem skóra zatonełaby samoistnie bez konieczności dodatkowego obciążania. Czynność ta zapewniała całkowite zatopienie dokumentu, który miał spocząć na dnie rzeki na zawsze i nigdy stamtąd nie powrócić. W ten symboliczny sposób została wyrażona zapowiedź nieuchronnego upadku Babilonii, z którego kraj ten nie będzie się mógł nigdy podźwignąć⁵⁷. W symbolice tej czynności należy uwypuklić ukrytą ideę nadziei dla Izraela, który nadal jest narodem poślubionym Bogu w wiecznym Przymierzu⁵⁸ Izraela, który nadal ma proroków, a przez nich ma słowo Boga, spisane na zwojach – słowo wieczne, które nigdy nie zawodzi⁵⁹. Symbolika zatopienia zwojów w Eufracie kryje w sobie zaproszenie do złożenia nadziei w Bogu, a przez to do niepoddawania się zwątpieniu w Jego nieustającą opiekę i miłość⁶⁰. Jednocześnie wzbudza poczucie przynależności narodowej, której korzenie leżą w Przymierzu, zawartym ze Stwórcą. Znaczenie tej czynności odpowiada symbolicznemu kupnu pola w Anatot, gdzie Jahwe zapowiada odbudowę kraju Izraela i pomyślność dla Narodu Wybranego (por. Jr 32, 1-15). Proroctwo zobrazowane zatopieniem zwojów w Eufracie wyraża konsekwencję, gdyż upadek Babilonii, będzie początkiem odnowy Izraela⁶¹. Symboliczna wymowa tej czynności nie leży w politycznej wyroczni przeciw Babilonii, lecz w zapowiedzi lepszego jutra dla narodu dotkniętego wygnaniem, zapowiedzi wynikającej z Bożej woli, której każdy w duchu posłuszeństwa powinien być poddany⁶². Przyszłość ma przynieść ze sobą wyzwolenie z jarzma niewoli i szansę podjęcia nowego życia w ziemi, którą Bóg dał Izraelowi na własność. Jeremiasz, który przez większą część swojej prorockiej działalności, jawił się swoim współbraciom jako zwolennik Chaldejczyków, na koniec zostawia Izraelitom ponownie świadectwo swojego głębokiego patriotyzmu oraz troski, jaką Jahwe otacza swój Wybrany Naród⁶³. Prorok daje tym samym wyraz bliskości Boga wobec Izraela,

⁵⁵ Por. R. K. HARRISON, *dz. cyt.*, 189.

⁵⁶ Por. W. L. HOLLADAY, *dz. cyt.*, 434.

⁵⁷ Por. A. WEISER, *dz. cyt.*, 449.

⁵⁸ Por. Rdz 9, 11 – 12; 17, 9; Wj 31, 16; Kpl 24, 8; 2 Sm 23, 5; 1 Km 16, 17; Ps 105, 10; Syr 17, 12; 44, 18; 45, 15; Jr 32, 40; 50,5; Ba 2, 35; Ez 16, 60.

⁵⁹ Por. Joz 21, 45; 23, 14; Jdt 11, 6.

⁶⁰ Por. D. BUZY, *dz. cyt.*, 155; podobnie: C. F. KEIL, *dz. cyt.*, 534.

⁶¹ Por. G. A. BUTTRICK, *dz. cyt.*, 1137.

⁶² Por. A. WEISER, *dz. cyt.*, 449.

⁶³ Por. A. CONDAMIN, *dz. cyt.*, 352.

który w obecnej chwili, znosząc ciężar zasłużonej kary, najbardziej potrzebuje pociechy i duchowego wsparcia.

Historia potwierdziła proroctwo symbolizowane zatopieniem zwojów w Eufracie, bowiem istotnie Babilonia została zdobyta i poddana władzy perskiego króla Cyrusa w roku 539 przed Chr. W tym czasie ostatnim z rządzących królów babilońskich był Nabonid, który poniósł klęskę w starciu pod Opis nad Tygrysem z armią perską, dowodzoną przez Gobryasa, co zakończyło hegemonię babilońską na Wschodzie⁶⁴ Z tego upadku Babilonia nigdy więcej się nie podniosła i nie odzyskała swojej uprzedniej mocarstwowości. Jednocześnie, w osobie króla Cyrusa, na Bliskim Wschodzie rozpoczęło się panowanie perskie. Podobnie, jak w swoim czasie Nabuchodonozor (por. Jr 27, 6), tym razem Cyrus, został wybrany przez Jahwe jako sługa, a w konsekwencji narzędzie, wypełnienia Bożych planów w historii (por. Ezd 1, 1-2)⁶⁵ Cyrus nie zburzył miasta, uczynił je jedynie trzecią po miastach Suza i Echbatana, stolicą kraju oraz zimową rezydencją królów perskich⁶⁶ Mury miasta zostały zburzone w roku 518 przed Chr. przez Dariusza Hystaspisa, podczas wyprawy wojennej przeciw Babilonii⁶⁷ Miary upadku miasta dopełnił król Kserkses, który je doszczętnie złupił, niszcząc zabudowania i świątynie⁶⁸ Ostateczne zniknięcie miasta i upadek jego znaczenia dopełniło wybudowane w roku 300 przed Chr. przez Nikatora miasto Selucja nad Tygrysem⁶⁹ W ten sposób spełniła się obietnica wyzwolenia Izraela z niewoli babilońskiej, przy nieuchronnym i ostatecznym upadku Babilonii, potwierdzając tym samym odwieczną prawdę o niezawodności Bożego słowa i Jego dziejowej skuteczności w historii⁷⁰

Zatopienie zwojów w Eufracie klasyfikowane jest do grupy czynności symbolicznych definiowanych przez G. Fohrer'a w sposób następujący:

"W pierwszej grupie czynności prorockich przedmiot użyty w czynności symbolicznej jest ucieleśnieniem obrazu pierwotnego, jest nieomalże nim samym. Zapowiadane, realne zdarzenie wydaje się być uzależnione i warunkowane prorocką czynnością symboliczną. Nie wpływa ona wprawdzie na przyszłe zdarzenie, jak ma to miejsce w przypadku czynności magicznej, lecz stanowi dla niego gwarancję pewności. *Jak* rozwija się akcja symboliczna, *tak* odpowiednie zdarzenie będzie miało w istocie miejsce; wskazują na to różnorodne zwroty, które stale się powtarzają. Czynność, będąca gwarancją nieuchronności zdarzenia, w pewnym sensie wywołuje symbolizowaną czynność Jahwe. Dzieje się to tak dalece, jak pro-

⁶⁴ Por. J. A. SOGGIN, *A History of Israel*, London 1984, 262 - 263; podobnie: W. J. HARRINGTON, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1982, 103 - 104; M. JACZYŃSKA, A. MAĆZYKOWA, W. TYLOCH, *Historia Starożytna*, Warszawa 1974, 36 - 37; S. HERRMANN, *Geschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, Berlin 1985, 361.

⁶⁵ Por. E. HAAG, *dz. cyt.*, 288.

⁶⁶ Por. HERODOT, *Dzieje III*, 159, tłum. S. Hammer, Warszawa 1959, 272.

⁶⁷ Por. HERODOT, *Dzieje III*, 158, *dz. cyt.*, 272.

⁶⁸ Por. HERODOT, *Dzieje I*, 183, *dz. cyt.*, 103.

⁶⁹ Por. D. ARNAUD, *Starożytny Bliski Wschód*, Warszawa 1982, 371.

⁷⁰ Por. U. SZWARC, Teologia Słowa Jahwe w Księdze Proroka Jeremiasza, *RTK* 30(1983), z. 1, 15.

rok żyje wiarą, że Bóg rzeczywiście chce zadziałać w przedstawiany sposób, a zamiar swój obwieszcza i gwarantuje poprzez czynność prorocką. Bóg zniża się do poziomu człowieka i powierza się w pewnym sensie prorokowi, składając Swoją Moc w jego ręce. Czynność prorocka jest więc poręką dla przyszłego zdarzenia, ponieważ Bóg pragnie, aby miało ono miejsce, a Swoją Wolę obwieszcza za pośrednictwem proroka.⁷¹

Przedmiotem służącym do przeprowadzenia akcji zatopienia pism jest w tym wypadku zwój, który na okoliczność zawartych w nim złowieszczych zapowiedzi przeciw Babilonii uosabia to państwo. Babilon jest w tym wypadku biernym obrazem pierwotnym w sposób adekwatny ukrytym pod postacią zwoju⁷². Sam akt zatopienia zaś ukrywa w sobie prawdę moralną, będącą aktywnym obrazem pierwotnym, którym jest idea zniszczenia tegoż mocarstwa. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów kwalifikowanych do niniejszej grupy, oba plany, to znaczy pierwotny i wtórny połączone są wzajemnie wyrażeniem: "tak...": *Tak niech utonie Babilon, by już się nie podniósł z nieszczęścia, jakie nań ześle* (Jr 51, 64). Ten rodzaj spojenia obu planów jest w pełni dopuszczalny, bowiem połączenie to pełni rolę odniesienia czynnego obrazu pierwotnego (zniszczenie Babilonii) do treści wcześniej zawartej w narracji, pełniącej rolę obrazu wtórnego (zatopienie zwoju). Tak, jak rozwija się scenariusz czynności symbolicznej, tak przebiegać będzie wydarzenie historyczne, będące aktywnym obrazem pierwotnym.

Zatopienie zwoju w swojej wymowie niezwykle silnie działa na wyobraźnię. Efekt ten mieści się w swoistym zamiarze pedagogicznym Boga, bowiem prorocka czynność jest *okiem ustnego nauczania prorockiego*⁷³ i w swojej genezie zakłada silny oddźwięk, wywierany na widzach. Obok tego jednak pełniąc rolę znaku sprawczego w historii, wprowadza element nieuchronności zdarzeń, kryjących się pod symboliczną czynnością. Można odnieść wrażenie, że wywołuje ona klęskę wiszącą nad Babilonią. Owo wspomniane wyżej spojenie dwóch planów, wyrażone słowem *tak*, niesie w sobie ładunek pewnej determinacji i nieodwracalności historii, kryjącej się w tajemniczych planach Bożych. Prorok tym pozornie nieznacznym określeniem wyraża tak ogromną wiarę w skuteczność Bożych zapowiedzi, że można powierzchownie, bez głębszej analizy posądzić Jeremiasza o czynności magiczne, w których poprzez zatopienie zwoju pragnie on wywołać upadek agresora i ciemiężcy. Jest to jednak pozór, bowiem w ten sposób wyrażony jest zamiar Boga, wobec którego czynność prorocka, mająca swoje źródło w Jahwe, jest gwarantem nieuchronności zapowiadanego upadku politycznego, a co za tym idzie gospodarczego i militarnego Babilonii. Jeremiasz, będąc sługą słowa Bożego, jest obdarzony niezwykłą siłą oddziaływania na wyobraźnię widzów i słuchaczy, jednakże jego posługa pełni jedynie rolę Bożego łącznika informacyjnego, przez który Jahwe obwieszcza swoją moc i wolę. Jego orędzie przekazywane drogą słowa i czynu, w formie akcji symbolicznej jest prawdziwe i skuteczne, pełniąc rolę kerygmatycznego środka przekazu w historii zbawienia.

⁷¹ G. FOHRER, *Die symbolischen Handlungen der Propheten*, Zürich 1968, 98 - 99.

⁷² Por. D. BUZY, *dz. cyt.*, 156.

⁷³ Por. E. TOBAC, *Les prophètes d'Israël*, Malines 1932, t. 2, 63.

KERYGMATIC SENSE OF SYMBOLIC ACTIONS IN JR 51, 59 - 64

Summary

The article presents one of the symbolic actions performed by Jeremiah (Jr 51, 59-64) who threw the written prophecy against Babylon into the Euphrates. The main object of the article consists in showing how a symbolic act can play a role of an expressive form for the prophetic message.

Prophetic acts should be differred from visions, prophetic oracles or parables. Neither have they anything to do with magic. They derive however their roots from magic actions practised in the Israeli cult.

The story placed at the end of the oracles against Babylon had a different original place, i.e. it was put formerly between Jr 29, 1 - 34, 7. The event seems to be authentic and took place in about 594 B.C.

Jeremiah sent to Chaldea with Baruch's brother Seraiah a "book" containig oracle against Babylon that was to be read in public and afterwards thrown into the river, symbolizing Babylon's fate due to the Jahwe's word of judgment set in motion. This symbolic act is an expressive mean of consolation directed to the Israelites living in exile in Babylon.

The mutual relationship between the sign and its content in the symbolism of the above action is based on the embodiment in which the object used in the action (the roll with the oracle against Babylon and its drowning) represents the idea of the Babylon's destruction.

The whole narration proves the efficacy of such an expressive form of message in the prophetic teaching.